

С. Рябокiнь**м. Харкiв****ДУХОВНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ ОСВІТИ
МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА**

Анотація. У статті проаналізовано проблему духовності особистості, розглянуто різноманітні підходи до визначення поняття духовності педагога, розкрито аспекти духовного розвитку майбутнього фахівця у вищому педагогічному навчальному закладі, висвітлено бачення педагогіки морального виховного впливу.

Ключові слова: духовність, духовність особистості, духовний розвиток майбутнього спеціаліста, духовні цінності.

С. Рябокoнь**ДУХОВНОСТЬ КАК КРИТЕРИЙ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ
БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА**

Аннотация. В статье проанализирована проблема духовности личности, рассмотрены подходы к определению духовности педагога, раскрыты аспекты духовного развития будущего специалиста в высшем учебном заведении, освещено видение педагогики морального воспитательного влияния.

Ключевые слова: духовность, духовность личности, духовное развитие будущего специалиста, духовные ценности.

S. Ryabokon'**SPIRITUALITY AS A CRITERION FOR THE QUALITY OF
EDUCATION OF THE FUTURE EXPERT**

Annotation. In the article analyzes the problem of spiritual personality, discuss approaches to the definition of spirituality educator, disclosed aspects of

the spiritual development of the future specialist in higher education, lit vision of moral pedagogy educational influence.

Key words: spirituality, personal spirituality and spiritual development of the future specialist, spiritual values.

Постановка проблеми. Сучасний цивілізований світ все більше переконується, що проблема духовності особистості є однією з найбільш актуальних для розвитку суспільства. Багато прогресивних починань часто не здійснюються або гальмуються через бездуховність людей.

Суспільство переживає період швидких далекосяжних змін, і це вимагає дотримання високих моральних чеснот. Зараз дуже часто можна почути заклики про відродження національної свідомості людини та виховання справжнього громадянина. Поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, виховання духовної особистості.

Тому виховання людини, яка б протистояла економічним труднощам, духовній деградації, моральному та фізичному виснаженню мають на себе взяти науково-просвітницькі заклади. Саме вищі учбові заклади – це той осередок, який зможе вплинути на духовність особистості.

Тоді наша молодь стане рушійною силою, спроможною долати численні труднощі, кризи, конфлікти, сприяти переорієнтації суспільного розвитку на необхідні сьогодні гуманістичні засади. Це зумовлює актуальність освітнього завдання щодо забезпечення духовного розвитку студентів – майбутніх суб'єктів трудової діяльності. Від ставлення молоді до надбань культури залежить нині духовне оновлення нашого суспільства, зміст її ціннісних орієнтацій і майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема духовності майбутнього педагога не є новою. Про це свідчать праці науковців минулого: Я. Каменського, Й. Песталоцці, А. Дистервега, В. Сухомлинського.

Протягом останніх десятиліть цю проблему активно досліджують К. Артамонова, І. Бех, Л. Болотова, М. Боришевський, Л. Буєва,

Г. Васянович, О. Вишневський, І. Зазюн, І. Зеліченко, Н. Корякіна, С. Кримський, О. Майкіна С. Максименко, В. Мурашов, О. Олексюк, Л. Попов, П. Симонов, С. Соловейчик, І. Степаненко, Т. Ткачова, Л. Фрідман, С.Черніков, В. Шадріков, Г. Шевченко, Ж. Юзвак та ін.

Формування духовного світу молоді, духовності як провідної якості особистості стоїть у центрі уваги широкого загалу педагогів, науковців.

Мета статті – проаналізувати проблеми формування духовності особистості, розкрити сутність духовного розвитку майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування духовності – одна з головних проблем нашої держави. Успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від багатьох умов, серед яких провідне місце посідає духовне відродження громадян, гармонізація соціального життя нації. Адже саме духовність надає надзвичайності усім психічним характеристикам людини.

Є різні підходи до розуміння сутності та змісту духовності людини: соціально-філософський, психологічний, морально-етичний, релігійний. Однак соціально-культурний підхід полягає в баченні духовності особистості як сукупності таких притаманних їй якостей, як свідомість, світогляд, ціннісні орієнтації, що відтворюють в ідеальній формі інтереси, потреби особистості та суспільства як соціально цілого, спрямовують діяльність людей до реалізації та здійснення усвідомлених інтересів.

Особистість має право на самостійність, на індивідуальність. Однак для пробудження і подальшого духовного розвитку індивіда потрібно створити відповідні умови. І питання це – надзвичайно важливе, оскільки духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самоусвідомлення себе, як особистості.

Говорячи про духовність, у першу чергу маємо на увазі високий ступінь свідомості. Володіти свідомістю – значить звільнитися від власних звичок і страхів, дивитися на світ реальним поглядом, вчитися відрізняти те, що по-справжньому має значення, від дійти від дріб'язкових ілюзій.

За Г. Васяновичем духовність має динаміку духовно-розумного, морально-духовного та духовно-естетичного розвитку[7]. Щодо розумового розвитку, то це проявляється у критичному сприйнятті й осмисленні знань, продуктивній реалізації професійних здібностей, розв'язанні життєвих проблем.

Етична оцінка подій, естетичне сприйняття дійсності проявляє естетичний розвиток особистості.

Морально-духовний розвиток реалізується у поведінці індивіда.

Духовність лежить в основі моральності і моралі, і духовність проявляється у вигляді моральності. Мораль є потрібним, необхідним, моральність – сущим, а духовність – це внутрішні переконання, мотиви поведінки.

Безперечним є той факт, що освіта є феноменом духовного життя суспільства, а виховання є способом формування особистісних знань суб'єкта навчання, його світогляду.

Вивчаються і пропонуються різні варіанти, щодо формування духовності у молоді. Наприклад, духовне відродження особистості може бути здійснено засобами культури, зокрема, через проникнення у світ мистецтва. Діяльнісне перетворення культури у внутрішній духовний світ людини визначає міру духовності людини, її духовне багатство.

Феномен культури особи, особистісної культури є значним і важливим елементом духовності. Це велике й багатогранне поняття можна вважати запорукою здоров'я, довголіття, успішного життя людини.

Культура особи й особистісна культура – це не зовсім ідентичні поняття. Культура особистості визначається як здатність виконувати вимоги та дотримуватись правил поведінки. Особистісна культура включає в себе окрім вище згаданого глибоке й органічне володіння зовнішніми й внутрішніми прийомами самовираження, а також витончене сприйняття, себе як унікальної і неповторної особистості, цінність і важливість якої ні з чим не порівняти і нічим не замінити.

Особистісна культура передбачає осмислення своєї сутності у системі своїх дій і вчинків як таких, що ведуть до гармонії власного й загального, внутрішнього й зовнішнього, забезпечує самореалізацію особистості. Феномен особистісної культури включає засвоєні ідеї, образи, духовні цінності, які засвоюються у такий спосіб, що людина стає здатною розв'язувати всі проблеми без напруги, вміє організувати життєдіяльність без конфліктів і ускладнень.

Вагомим показником якості спеціаліста високої кваліфікації є звернення до духовності, до загальнолюдських цінностей, до багатства світової культури. Життя кидає виклик кожному спеціалісту – не замикатись тільки у рамках професії. Гуманізація всієї вищої освіти стала невідкладним завданням вже сьогоднішнього дня.

Сьогодні існує велика кількість різноманітних підходів до визначення поняття духовності педагога. Учені тлумачать це поняття по-різному. Так, Л. Буєва зазначає, що „духовність є інтегральною якістю, що належить до сфери смисложиттєвих цінностей, які визначають зміст, якість та спрямованість людського буття і образ людський у кожному індивіді” [6].

П. Симонов вважав, що духовність виражає якість особистості, що становить собою соціальну цінність, потребу в пізнанні, у прагненні до добра, співпереживання [11].

М. Боришевський наголошує на тому, що духовність є багатовимірною системою „утворень у свідомості людини, у яких віддзеркалюються її найбільш актуальні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності й до себе самої як соціального індивіда. Специфічною ознакою цих утворень, що постають у формі ціннісних орієнтацій, певних особистісних характеристик, є їхнє поєднання з головними життєвими цілями, прямий чи опосередкований зв'язок з моральністю” [5, с. 144].

На думку І. Беха, „духовність передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й зосередженість на моральній культурі

людства” [3, с. 124], а Б.Бітінас вважає, що духовність є „мірою досконалості людини” [4, с. 4].

К.Артамонова підкреслює, що “духовна культура вчителя – інтегральна якість особистості, що визначає її спрямованість на творення власного ціннісно-смыслового поля; спосіб освоєння базових ціннісних орієнтацій у професійній життєдіяльності; міра присвоєння та актуалізації духовних цінностей” [1,с. 11]. Духовна культура вчителя, на думку К. Артамонової, „являє, з одного боку, духовну матрицю реального образу педагога (сукупність духовних здібностей та якостей особистості), з іншого, – духовна культура виступає як внутрішня культура, що забезпечує саморозвиток, виступає, так би мовити, культурою в загальній культурі вчителя, у тому числі й професійної” [1,с. 1].

Н.Корякіна визначає духовність учителя як „особистісну та соціальну цінність, що відображає його внутрішній світ та збуджує його до педагогічної творчості” [10,с. 4]. Автор виділяє основні компоненти духовної культури педагога: культуру добра й любові; культуру гармонії, краси, щастя; культуру емоцій, почуттів, думок, вчинків; культуру розуму, інтелекту; культуру сорому, вини, гріха, совісті; культуру співчуття, співпереживання.

Моральна культура педагога – це позитивна духовна цінність, система моральних знань і переконань, почуттів і навичок, норм і відносин, інтересів і потреб, культурно-морального досвіду і безпосередньої поведінки, спрямована на самовдосконалення, навчання і виховання особистості [7].

Духовність є основною характеристикою особистості майбутнього педагога, важливою умовою формування його особистості.

Особистість молодого педагога потребує не лише всебічної обізнаності, а й розвиненої інтуїції, здатності відчувати навколишній світ, переживати красу, виражати радість. А це зумовлюється духовністю. Молода людина зможе повноцінно та плідно діяти в сучасному суспільстві, якщо вона буде прогнозувати розвиток різноманітних подій та явищ, бути мобільною

та реалізовувати в своєму житті творчий, духовний, моральний, естетичний та пізнавальний потенціали.

Основною метою виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі є особистість молодого педагога, який має високий духовний потенціал. Справжній педагог не лише передає знання, інформацію, а й стає для учнів цілим Всесвітом.

Головним напрямом розвитку духовності як професійної якості педагога є його творча та інтелектуальна діяльність. Педагог збагачує свій духовний світ, коли оволодіває різноманітними знаннями, а свою творчість спрямовує на створення духовних цінностей і втілення їх у свою професійну діяльність. Духовність є і результатом навчання, виховання, освіти і умовою успішної діяльності й професійної майстерності та умовою самодосконалення.

Сьогодні потрібна не просто нова педагогіка виховання, а педагогіка морального виховного впливу. Тільки вона спроможна стати міцним теоретичним підґрунтям у виховній діяльності педагога.

Нова культурно-освітня й науково-педагогічна парадигма повинна взяти девізом – „від людини розумної до людини духовної”. І тоді метою виховання-освіти-навчання буде становлення та розвиток духовного світу особистості[6].

На втілення такої ідеї в життя спрямовані певні виховні правила:

1. Формувати у вихованця позицію бути гідним прийняти естафету людської духовності [1]. Морально-світоглядні проблеми створюють внутрішні умови для моральної діяльності студента та, блокуючи суб'єктивні бар'єри, ведуть до виховних успіхів.

2. Культивувати у вихованця потребу в морально-духовному збагаченні [1]. Процес такого збагачення доцільно об'єктивувати, використовуючи різні дидактичні засоби: моделі, графіки, малюнки тощо.

3. Сприяти морально-духовному самовипробуванню вихованця. У виховному процесі нерідко виникають ситуації, коли вихованець підмічає й афішує моральні недоліки своїх товаришів [1]. Морально-духовне

самовипробовування можливе й у формі морального самозвіту.

4. Організовувати життя вихованця у відповідності з його морально-духовними цінностями [1]. Процес привласнення вихованцем певних морально-духовних цінностей значно пришвидшується, якщо спеціально створюється реальне середовище, що не просто демонструє студенту певні зразки морально-духовного життя, а й активно включає її в нього, ставить у позицію суб'єкта суспільно значущих дій, просвітленого людською добротою.

5. Поєднувати сприятливу психологічну атмосферу з ситуацією морально-духовного самовираження особистості [1]. З огляду на це постає особливе виховне завдання – навчити студента глибоко цінувати сприятливу життєву атмосферу, насолоджуватися нею.

6. Підкріплювати особистісну стійкість вихованця [1]. Педагог має створити як колективну, так і індивідуальну програму для кожного вихованця, спрямовану на підкріплення його особистісної стійкості. Стрижнем такої особистісно пропедевтичної програми має бути ознайомлення студента з негативними життєвими обставинами, в яких йому, можливо, доведеться діяти і вибудовувати певний спосіб поведінки.

І. Д. Бех [2] вважає, що „сьогодні пріоритетною метою всієї освітньої системи виступає морально-духовна вихованість підростаючої особистості”.

Проблема духовності молоді має чітко виражений соціальний характер, оскільки пов'язана з таким фундаментальним поняттям, як формування особистості.

Духовне, морально-культурне виховання молоді є найважливішим завданням у системі вищої освіти. І тому перед науковою педагогікою стоїть завдання дослідження цих питань в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Висновки. Нова сучасна реальність дає нові установки та ціннісні орієнтації перш за все для молодого покоління. Погляди молоді поступово змінюються від образу споживача та пасивного спостерігача в бік активної

особи, яка не байдужа до своєї країни та її майбутнього. Тому становлення майбутнього фахівця потребує серйозних теоретичних розробок щодо формування свідомості молоді, заснованої на загальнолюдських цінностях, дієвого механізму впливу на цей процес від, найпильнішої уваги та практичних дій педагогів, учених, практиків.

Майбутній спеціаліст з високим рівнем духовності повноцінно самореалізується в житті, знайде духовно-моральні та естетичні ідеали, зможе провести повноцінну свідому роботу з виховання духовного світу учнів та збагачення їх внутрішнього світу та світогляду.

Література:

1. Артамонова Е. Философско-педагогические основы развития духовной культуры учителя/ Е. Артамонова: автореф. дис. докт. пед. наук. – М., 2000. – 450с.

2. Бех І. Виховання особистості: сходження до духовності: наук.видання / І. Бех. – К: Либідь, 2006. – 272 с.

3. Бех И. Нравственность личности: стратегия становления./И.Бех. – Ровно, 1991. – 146 с.

4. Битинас Б. Процесс воспитания: Приобщение к ценностям./ Б.Битинас. – Вильнюс, 1995. – 72 с.

5. Боришевський М. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4 (14). – С. 144-150.

6. Буюева Л. Духовность и проблемы нравственной культуры / Л.Буюева // Вопросы философии. – 1996. – № 2. – С. 5-7.

7. Васянович Г. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія / Г. Васянович. – 2-е вид. – Львів: Львівський державний фінансово-економічний інститут, 2002. – 232 с.

8. Васянович Г. Ноологія особистості: навчальний посібник для студентів і викладачів/ Г.Васянович, В.Онищенко. – Львів: „Сполом”, 2007. – 217 с.

9. Зязюн І. Філософія педагогічної дії: монографія / І. Зязюн. – Київ; Черкаси, 2008. – 608 с.

10. Корякина Н. От духовной культуры предков к духовной культуре учителя/ Н.Корякина. – Якутск, 2001. – 112 с.

11. Симонов П.. Происхождение духовности / П.Симонов, П.Ершов, Ю.Вяземский – М.: Просвещение, 1989. – 352с.